המצרי שבקידמת סיני — אך רק במשמעות האופרטיבית. עד כמה שזה נוגע לקרב עצמו — כזומר ברמה הטאקטית — ביצעו גם טל וגם שרון עקיפה של הכיצורים ד' תקפו אותם מאגפיהם החשופים־יחסית, או מן העורף.

בירור סמאנטי זה חשוב ביותר, כי אחרי ששת הימים ראה צה"ל שני קרבות אלה כדוגמות מובהקות של הבקעה טאקטית, וגם אם האחד שכח ואת השני למד היטב אך לא הבין, הרי הדימוי נשאר חקוק בתודעתו הקולקטיבית עד עצם היום הזה. בימים אלה, כאשר גורם „צפיפות הכוחות יחסית לזירה" הגיע, בכל חזיתותינו, למימדים „אירופיים", יקשה למצוא הזדמנויות־עקיפה ואת ההבקעה, אם נזדקק לה, ניאלץ לעשות בכל שלושת השלבים המפורטים ב„ספר": שלב „הפרצה"; שלב ה„התכתשות" (או ה„דוג־פייט") בתוככי ה־מיתחמים או המערכים, ושלב ה„הבקעה החוצה." טל ושרון יכלו להתחמק מן השלב הראשון ועלה בידם להתחיל את הקרב מייד מן השלב השני.

שרון ביקש להתגבר על שתי צרותיו ה־ראשיות של התוקף מערך מבוצר — המוקשים והארטילריה — על־ידי פשיטת־פתע של צנחנים מוסעי־מסוקים ובעיקר באמצעות החת־דרת חיל־הרגלים אל הכיצורים הראשיים, ה־פונים לחזית והשוזטים באישם על שדה־המוק־שים. טל, שתקף ביום וכנסיבות שונות, בחר בדרך אחרת: לנטרל את סכנת הארטילריה וה־מיקוש על־ידי הת חמקות מהם.

על פי הידיעות שנמצאו באותה עת בידיו, העריך טל כי מערך רפיח כולו ממוקש היטב בחזיתו וכי האר־טילריה המצרית פרוסה החל מקו „צומת רפיח" ומע־רבה לו. לכן החליט לפרוץ אל מערך רפיח מאיזור חן־יוניס, אשר כיבושה לא נכלל במשימות שהוטלו עליו על־ידי פיקוד הדרום. הערכתו, שאושרה אחר־כך בבדי־קת העובדות מן הצד המיצרי, היתה, שחן־יוניס איננה נמצאת בתוך טווח הארטילריה של מערך רפיח וכי גם דרכי־התנועה הראשיות, המשרתות את התעבורה האז־רחית הרגילה, אינן ממוקשות. כן העריך טל שהמיצרים מצפים כי ההתקפה הישראלית תונחת בעיקרה חזיתית, בערך באותן גיזרות־פריצה של לסקוב בקדש. אי לכך, היה על חטיבה 7 להבקיע אל חן־יוניס, לשטוף דרכה דרומה וכך להגיע לרפיח ואחריה ל„צומת רפיח", מצפון תוך תנועה על הדרכים ה„אורחיות" הרגילות. חטיבת־הצנחנים היתה אמורה גם היא לפרוץ באותה גיזרה, אלא מצידה ה„פנימי" (המיזרחי) של חטיבה 7, כך שתוכל לתקוף את מערך העיירה רפיח מדרום, ואת „ה־צומת" — ממיזרח. החטיבה של מן נועדה לשמש עתודה.

כ־3 ביוני כויצעה גיחת צילום אווירי אחת

רק ברגע האחרון בוטלה התוכנית לחזור על אסון מיבצע הצניחה במיתלה

ויחידה, שכיסתה את האיזור שמשיח־זואיב ומיזרחה. תצלום זה הראה לראשונה כי איזור „הצומת" תפוס בכוח רב משהוערך תחילה, ו־בעיקר בהמון תותחים נגד־טנקים. עובדה זו גרמה לטל שישנה, בהסכמת רפיר, את תיכנון הפעלתה של חטיבת־הצנחנים.

במקום שתבקיע מאיזור כרם־שלום, היישר מול לועי תותחי „הצומת", הוסטה הרחק דרומה, לבוא על מערך רפיח מאגפו הימני הבלתי־מוגן ומשם לטהר, כלפי צפון, את כל המרחב שמדרום לכביש, בין „הצומת" ושייח־זואיד. רעיון זה, שמכוחו התווחה התקפת טל מלקחיים ענקיים, הסוגרים ביניהם על כל המערך התלת־חטיבתי של רפיח, לא היה חדש. קודם דנו בו וביטלוהו, מפני החשש שהצנחנים יתקשו מאוד לנוע בדיונות על גבי זחל"מיהם — שני הגדודים פעלו כחרמ"ש לכל דבר — ועד שיזדחלו שם, נתקעים ונחלצים וחוזר חלילה, ישמשו מטרה לארטילריה המיצרית רבת־העוצמה. החשש היה מבוסס מאוד וגם הוכח כמציאותי, אבל אין ספק כי האלטרנטיבה של הסתערות־מצח על מערך סמור בתו־תחי נ"ט היתה קוסמת עוד פחות.

את ההתקפה תיכנן טל בזירוז, כדי שתשו־מת ליבם של המיצרים — והארטילריה שלהם — תוסח תחילה לצפון, לעבר הבקעת 7, ואילו רפול, מצידו, היה צריך לסייע את המיבקע ה־ראשי, שעל הכביש, על־ידי שיעלה עם מחצית כוחו על הארטילריה המצרית שבעורף המית־חמים ואחר־כך על „מיגנן חנ"ט" שבכפר־שן.

לאחר־מכן, בעוד חטיבה 7 ממשיכה לחתור בהתמ־דה לאורך הכביש, אל שייח־זואייד, הג'ראדי ואל־עריש, היו הצנחנים אמורים לשוב ולפנות אל הדיונות ולנוע, בנתיב מוגדר (שכונה ציר „בלרינה") עד למיתחם אל־מעדר, ואחרי כיבושו להיות נכונים לסייע לכיבוש שדה התעופה של אל־עריש או העיר גופא. עם זאת, היה רפול מוכן — וגם הכין תוכנית — לאפשרות שיהיה עליו לעצור בתנועתו על „בלרינה" ולעלות צפונה אל אגף הג'ראדי כדי לתקפו מדרום. בעת שכוחות אחרים של האוגדה מסתערים לפרצו חזיתית. החטיבה של מן תוכננה לשמש עתודה והיה עליה להתכונן להיכנס לקרב, בין לתיגבור שתי החטיבות המוליכות ובין להחלפתן.

משימתו המוכתבת של טל קבעה לו, כאמור, לוח־זמנים מוגבל ביותר: כיבוש אל־עריש (ל־אחר ניקוי כל דיווזיה 7 המצרית) תוך 24 שעות, והגעה עד „מרחבי חתמרון" של ג'בל־ליבני, ל„פגישה" עם חטיבת־השריון 14 של יפת, שתחדור מצפון־מיזרח לרפיח, ותיפגש עם חטיבת־הצנחנים בשעה 48 לאחר תחילת המבצע.

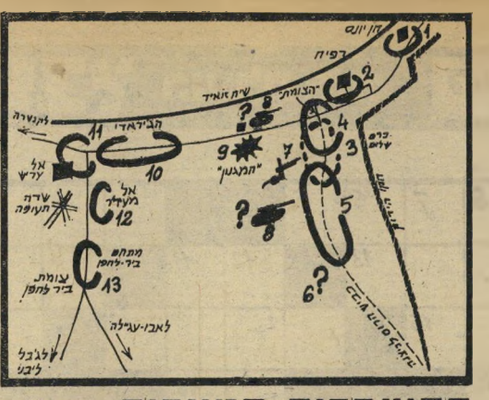

ההיערכות המצרית

בגיזרת ה־התקפה, של אוגדת טל: (1) מיתחם חן־יוניס, בעוצמה של חטיבה פלסטינית. שייך למערך ההגנה של דיווזיה 20 הפלסטינית על הרצועה. (2) מיתחם העיירה רפיח, ובו חטיבה פלסטינית מוגברת. (3) מקומו המשוער של מיתחם חטיבה 16 המצרית. על פיו תוכננה הבקעת חטיבת הצנחנים מצפון לכרם־שלום ואל „הצומת". (4) מיתחמה האמיתי של חטיבה 16. „הצומת" היתה בתוכו והוחזקה בכוח רב. (5) מיתחם חטיבת 11 ה־מיצרית. גבול אגפה הדרומי (6) לא היה ידוע קודם לקרב. (7) רוב הארטילריה המיצרית היה ערוך ב־עורף המיתחמים. (8) מקום הטנקים המיצריים לא היה ידוע במדוייק. בפועל נמצאו ב־3 ריכוזים: בעורף כל חטיבה שניים — בעורף שתי החטיבות; ושלישי — „מיגנן הנ"ט" (9), 56 ט־34 וסטלין בסה"כ. (10) בג'יראדי — מיתחם „קניק" חטיבתי. (11) באל־עריש, חטיבת „מישמר לאומי". (12) מיתחם אל־מעד'ר. (13) מצפון לצומת ביר־לחפן — מיתחם גדודי מוגבר. מיל־בד חן־יוניס, נכללו כל הכוחות והמיתחמים האחרים במיסגרת דיווזיה 7 המיצרית או שהיו בפיקודה. מיפקדת הדיווזיה עצמה נמצאה בשייח־זואייד.

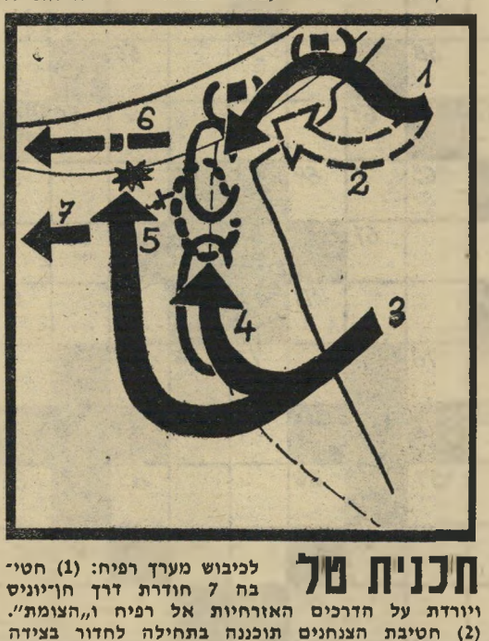

חכנית טל

לכיבוש מערך רפיח: (1) חטי־בה 7 חודרת דרך חן־יוניס ויוזדת על הדרכים האוזחיות אל רפיח ו„הצומת". (2) חטיבת הצנחנים תוכננה בתחילה לחדור בצידה של 7. אבל ב־3 ליוני התברר כי „הצומת" תפוסה בכוח ניכר, ועל כן הוחדרה (3) החטיבה מדרום ל־מערך, כאשר חלקה האחד (4) מיועד „לקפל" את המיתחמים המיצריים כלפי צפון, בעוד חשני (5) עולה על הארטילריה וה„מיגנן". (6) עיקר כוחה של האוג־דה ממשיך לאורך הכביש לכיוון אל־עריש, בעוד הצנחנים (7) פונים אל הדיונות לכיוון אל־מעד'ר.

כל־אוגדתית עם יפה ושרון ובניצוחו המתוכנן של גביש, כעבור לא יותר מ־12 שעות נוספות. נכון חדבר, כי לוח־זמנים זה נקבע מלכתחילה לאחר היווטצות בטל ובשאר מפקדי האוגדות ורק לאחר שהתחייבו לעמוד בו.

אבל אין זומר שבפועל הקדימו הכוחות את התוכנית: אוגדת טל הגיעה לאל־עריש אר־בע שעות בלבד לפני המתוכנן, וגם זאת רק מפני שכל מפקדי־המישנה היו חדורים תחוי־שת דחיפות והסתערו כל העת קדימה, ללא התחשבות באבידות.

היכן מוטה גור?

ד תיאורים המחניפים־כביכול, שלפיהם חשיגה האוג־דה את יעדה האופרטיבי הראשון (אל־עריש) כעבור 10 שעות בילבד, (בעת שראשוני הטנקים של שבע הגיעו לפרברי העיר), הם שתרמו לתחושה שקרבות ששת־הימים היו טיולים גרידא, בהם תחכו כוחותינו את ה־מערכים המיצריים כסכין את החמאה.

האמת היא, שאוגדת טל נזחמה חרכה וקשה כדי לעמוד בקצב המתוכנן מראש, ורק בזוחק רב ותודות לתחושת הדחיפות של כל חדרגים והסתערותם קדימה ללא התחשבות באבידות, אומנם גם עלה בידה לא לפגר אחר לוח־הזמנים שבתוכנית.

הקורא המתעניין וחד־העין ודאי שם ליבו לכך, שמ־כל סיפור תיכנונו של קרב רפיח עד כאן נעלמה חטי־בה שלמה, היא חטיבת־הצנחנים (מילואים) בפיקוד מוטה גור, אשר תוכננה להנחתה מעבר לקווי המיצרים באי־זור אל־עריש, ושם לקבל תיגבורת של כוח שינחת מן הים. פרשה זו אוזכרה בסיידרתנו במיסגרת ניתוח תוכנית מיבצע קדש, 1956. נאמר שם כי בתיכנון המוקדם של קדש הוחלט להנחית את חטיבת־הצנחנים של שרון (אז, היחידה בצה"ל) באיזור אל־עריש. גם ציינו, כי מבחינת כללי הפעלתו של כוח מוצנח וגם מצד נסיבות המילחמה ההיא, היה זה המקום הנכון לנצל בו את הצנחנים וכי משתי הבחינות הללו כאחת, היתה זו שגיאה חמורה לבזבוז ב„מהלך המיתלה," — ה„הברקה" הפחות מברי־קה בקריירה הצבאית־המיקצועית של דיין.

אילו היה צה"ל שוגה לבצע את המאמץ העיקרי בד־רום, קרוב מאוד לוודאי שהיו מבצעים הצנ־חה נוספת, של חטיבת־המילואים שבפיקוד דני מט — זו שנחתה במסוקים על הארטילריה המיצרית באום־כתף — אי־שם באיזור תמד).

אבל עקרונות לחוד — וצרכים ותגאים קונקרטיים לחוד. בכל חישוביו טל, תוכניותיו ותדריכיו אין זכר ל־חטיבת מוטה. הוא לא ראה כל צורך בהנחתה באל־עריש. להצרכתו היו יתרונותיה מפוקפקים, אבל הפר־עותיה האפשריות חמורות. אם יצליח לעמוד בלוח־הזמנים ולהימצא באיזור אל־עריש תוך 24 שעות, לשם מה כל הטורח הגדול? אם לא יצליח, משמע שהתה־נגדות חזקה מן הצפוי ועליו להתארגן מחדש ולתקוף שוב — בזמן, במקום ובאופן הנוחים לו. אבל דווקא אם יארע שיבוש כזה, קרוב מאוד לוודאי שגם הצנחנים ייקלעו לצרות, ואז ילחצו עליו לחוש לעזרתם בכל מחיר. שיקולים אלה היו נכונים כבר בשעתם ועוד יותר כך, במבט לאחור.

התועלת היחידה שבחטיבת מוטה היתה בחסימת ציר־החוף מפני תיגבורות העשויות להגיע מקנטרה. אבל לשם כך היה עליה להתמקם מערב לאל־עריש. בפועל, משהגיעה אוגדת טל לאל־עריש יכלה להתארגן בחופשיות גמורה בפאתיה, ואחר המשיכה מייד בלחימה לכיוון מר־כז סיני, בלא שתוטרד מדי מכך שהעיר גופא עדיין לא טוהרה. הטיהור החל רק בשחר ה־7 ליוני, יותר מיממה שלמה אחרי שהגיעו כוחות האוגדה לאיזור ועזבוהו כולם — להוציא גדוד־החרמ"ש שנשאר לטיהור — במהרם לנצל את היתרון של הלם ההצלחה הראשונית.

„תוצאת לוואי" של הקצייית מוטה לאל־עריש היתה, שלאחר ההחלטה הסופית לבטל את המיבצע, שנפקדה רק ב־5 ביוני שעה 14.00, מיהרו להחישו את חטיבתו לירושלים, בלא שנמצאה לה שהות מספקת להתארגן מחדש ללחימה סדורה בשטח בנוי ככלל, ובירושלים בפרט; ולאי־הכנה זו נתבע מחיר.

בידוד שדה־הקרב

ל בד מכוחות האוגדה עצמם, השפיעה מאוד על תוכנית לחימתה ועוד יותר בשלבי הביצוע, חטיבת הסנטור־יונים (מילואים) של ישכה שדמי, מאוגדת האלוף אברהם יפה. הזכרנו כוח זה גם בהזדמנויות קודמות, כי למרות שלא נטל בהבקעת המערך המיצרי והגיע אל יעדו — צומת ביר־לחפן — כשהוא נאבק רק בקרקע אך לא באוייב כלשהו, הרי תפקידו היה חשוב ביותר: הוא נועד לבצע את ה„בידוד" האופרטיבי שבין גיזרת אבו־עגיילה וג'בל־ליבני ובין גיזרת רפיח—אל־עריש. באותה עת גם איבטח את אגפו של שרון מפני כל הת־ערבות מצד אל־עריש, ואת אגפו הדרומי של טל — מפני כל איום מדרום.

אילמלא כוח זה, היה הסיכון שבקידומם המואץ של כוחות מן האוגדה לאל־עריש חוי־פך מ„מחושב" ל„בלתי־מחושב."

ביום ה־6 ביוני, שעה 07.45, ניתנה בטלפון סיסמת־הקוד „סדין אדום," שהורתה על פתיחת מכשירי־האל־חוט (ולא על היציאה לקרב). פקודת־התזוזה לחטיבה 7 ניתנה רק ב־08.20, לאחר שהמחט סיים את רישות מכשירי־האלחוט בחטיבה. בשעה 08.47 חצו ג'יפי פלו־גת־הסיור את הקו הירוק ועלו על הדרך לעבאסאן ולחן־יוניס. תור ההערכות, החישובים והתוכניות הסתיים. ההלה הלחימה.

המנקים של גורודיש, שפתחו בה, עתידים היו לעצור רק על חופי הסואץ, כשהם לוחי־מים ברציפות כימעט מזה ארבעה ימים — יותר מכל עוצבה אחרת בששת־הימים.

המאמר חבא בסידרה יתאר את לחימתם בקרב־ההב־קעה, שעד לסיומו לא היה הניצחון ודאי, אבל מייד אחריו כבר לא היה בו כל ספק.